

Kerékgyártó István

Törzsasztal
író,
jogász

Kaposváron született 1953-ban. Jogot (Pécsi Tudományegyetem JTK), majd filozófiát (ELTE BTK) végzett. 1977–1987 között a PTJTK tanársegédje, adjunktusa. 1990–1998 között privatizációs tanácsadó cégek ügyvezetője, közép- és nagyvállalatok társtulajdonosa. 1998–1999-ben az Országos Rádió és Televízió Testület főigazgatója. 1999 óta szabadúszó író.

Könyvei:

Vagyonregény (*regény*, 2001), Makk ász az Olajfák hegyén (*regény*, 2003), Trüffel Milán, avagy egy kalandor élete (*regény*, 2009), Rükverc (*regény*, 2012), Hurok (*regény*, 2014)

Színházi bemutatók:

Rükverc (Katona József Színház, 2013; Kassai Thália Színház, 2015), Geldreigen (a Hurok német fordítása, Stuttgarter Tri-Bühne Színház, 2014)

Megijedtek, amikor meghallották, hogy én is írni akarok

Kerékgyártó Istvánnal Kőrössi P. József beszélgetett

KÖRÖSSI P. JÓZSEF (■): *Ezt a találkozót másfél éve szervezzük, különböző okokból eddig nem jött létre, de most szerencsére itt vagyunk. Egy nagyon különleges író-t fogunk megismerni, aki 47 éves korában kezdett írni – van erre példa a magyar irodalomban, a világirodalomban is –, és 47 éves koráig nagyon különleges, az irodalomtól, írástól, írásművészettől nagyon távoli élete volt. Ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert mint hamarosan kiderül, ez a korábbi időszaka jelentős hatással volt későbbi írói munkásságának egy szegmensére. Negyvenhét éves korodban kezdtél írni. Mi történt addig?*

KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN (▼): Nem az, hogy készültem, hogy írni fogok. Nem egy előkészület volt. Egy kedves vidéki városban, Kaposváron nőttem föl. Nyaralónk volt a közeli Balatonon, ott töltöttem gyerekkorom óta minden szabadidőt. Egy kellemes, bukolikus dunántúli világ volt. Mészöly Miklósnál látható ez a dunántúli kedves próza. Ott érettségiztem, majd jogot végeztem, utána mindjárt a bölcsészkart is. Jogi egyetemen tanítottam jogbölcseletet, de főleg filozófiát. A pécsi jogi egyetemen. A rendszerváltás előtt nem sokkal kaptam egy ajánlatot, hogy egy önkormányzatiság-modellt építsük ki Somogyban, ott volt egy ilyen megyei közigazgatási kísérlet, amit csináltam egy évig. Majd a rendszerváltás hajnalán, vagy éppen megtörtént már, egy régi jogász barátom azt mondta, tegyem félre a filozófus diplomámat, Magyarországon olyan világ jön, ahol az 1948-as államosítással ellentétben, amikor halászlét főztek a halakból, a halászléből kellene

egész halakat csinálni. Ez érdekes folyamat lesz, privatizáció. Elég okosan látta előre, nagyon jó pénzügyi jogász volt amúgy, érdekes élete volt; aki még emlékszik, az én korosztályom, Komlós Jánosra, az ő fia volt. Zseniális pénzügyi jogász volt János. Azt mondta, neked van egy vidéki keresztény kapcsolatrendszered, nekem van egy pesti zsidó kapcsolatrendszerem, tegyük össze. Így is volt, sokat tanítottam a pécsi jogon, mindenféle ügyészek, bírók, ügyvédek, vállalati jogtanácsosok voltak, széles körű kapcsolati tőkém volt, neki meg egy pesti belvárosi, másfajta kapcsolati tőkéje. Megcsináltuk Magyarország első privatizációs tanácsadó cégét, nagy ügyeket, nagy cégeket mindenféle hibáival meg előnyeivel, mindegy, tehát ez lezajlott, majd saját nevünkre is privatizáltunk, és különböző közepes és nagy cégek tulajdonosa lettem. Hirtelen bekerültem egy úrgazdag világba, annak minden szörnyűségével, ugyanakkor izgalmával együtt. Kevesen látták belülről, hogyan jön ez létre, és mi történt. Ezt csináltam vagy tíz évig, amikor egy volt tanítványom szólt, hogy az Országos Rádió és Televízió Testület, az ORTT, a médiahatóság keres olyan főigazgatót, akinek van jogász végzettsége, a pénzhez, a gazdasághoz is ért valamit, és a kultúrához is van valami köze. Én ezt megpályáztam, megnyertem.

■ *Ez államtitkári rangot jelentett.*

▼ Igen. Ez egy különös világ volt, hirtelen bekerülni ebbe. Fel kellett hagyni a vállalkozással. A

feleségem, aki gyermekpszichológus, átvette a céget, és nagyon ügyesen csinálta. Én pedig bekerültem egy másfajta világba. Az történt, hogy volt egy életem, ahol a tudomány volt az érték tíz évig, amikor Wittgensteint kutattam, filozófiatörténettel foglalkoztam, aztán lett egy időszak, amikor a pénz lett az érték, a tudás volt ott az érték, itt a pénz lett az érték, de nagyon keményen. Iszonyatos dolgok történtek, megfenyegettek, hogy hogyan török el a karomat, igazi maffiavilággal találkoztam, utána pedig jött a harmadik: a politika, ahol meg a hatalom volt az érték. Akkor voltam negyvenvalahány éves. Érdekes volt belelátni ebbe a világba. Ezt csináltam egy évig a Horn alatt, egy évig Orbán alatt, és akkor egy morális döntést kellett volna hozni. Anyagilag nem függtem ettől a világtól, ezért lemondtam. Azt hiszem, én voltam az egyetlen, aki ebből a sok jóból kiszállt. Utána kezdtem írni.

■ *Azért nem úgy van az, hogy az ember leteszi az állami-tkári pozíciót, felhagy a vállalkozói élettel, majd leül az íróasztalhoz, és regényeket kezd írni. Valaminek történnie kellett.*

▼ *Az történt, hogy nekem Závada Pali... Azt, hiszem, volt itt Pali, ugye?*

■ *Igen, kétszer is.*

▼ *Mindenki tudja, kiről beszélek. Závada Pali-val az egyetemen egy tanszéken dolgoztunk, ő szociológiát tanított ugyanazon a tanszéken. Már diákkorunkból ismertük egymást. Ő Pécsen végezte a közgazdaságit, ő közgazdász eredetileg, utána a szociológiát. És őhöz jártam fel sokat, ott találkoztam Parti Nagy Lajossal, Darvasi Lacival, gyakorlatilag a magyar irodalom föl járt Palihoz. Ő akkor egyedül élt, nagy szalont vezetett, túlzás, hogy szalon, mert igazából ivászatokba fulladt a dolog, de nagyon kellemes együttlétek voltak ezek Pali lakásában. És én ott az íróknak meséltem a történeteimet az üzleti világból,*

*mondták, milyen érdekes. És nagyon örültek, hogy van egy ember, aki nem ír, hanem olvas. Ők mindannyian írtak, és az úgy rendben volt, én pedig ott voltam, aki amúgy is mindig sokat olvastam, a művelt olvasó, akinek volt véleménye. És nagyon megijedtek, amikor meghallották, hogy én is írni akarok. Lajosnak mindenféle ötletei voltak. Tudniillik nagyon kínos, amikor ott vannak az írók, és akkor a jóbarát, akitől nem kell félni, ilyen szörnyűségeket ír, és azt kell neki mondani, hogy figyelj, ez nagyon rossz, te Jóisten, ne kezdjél el írni. És ez segített, hogy én lemondjak az állásomról; azt kértem a családomtól, hogy vigyék tovább a családi céget, nekem ne kelljen. Pontosabban ez bonyolultabb volt, mert a feleségem nagyon megijedt, ő egy kórházban volt pszichológus, és végre kikerült, élvezte ezeket a napi sikereket az üzleti világban, és azt mondta: most visszaveszed tőlem a céget? Mondom, nem veszem vissza. Kérek egy évet, írni akarok. Egy évig valóban éjjel-nappal írtam a *Vagyonregény* című könyvet, amibe aztán Pali meg Lajos is a végén belenyúlt, de egyre jobban támogattak már. Závada és Parti bevitte a Magvetőhöz, megjelent. Később több kiadásban is, elég nagy sikere volt. Azért *Vagyonregény*, mert a rendszerváltás idején betekintést ad a kulisszák mögé, egyrészt tényregény, a valóságot másolja, másrészt kulcsregény, néhány nevet megváltoztattam. Érdekelte az embereket, hogy mi történt itt, hogy lett az, hogy egyik szomszédom munkanélküli, a másik pedig elköltözött a palotájába, mert tőkés lett. Kevesen látták, hogy mi volt ennek az igazi mechanizmusa. Én ezt belülről láttam.*

■ *Nem voltak ebből problémáid? Későbbi könyveidben is hasonló dolgokat feszegetsz, ezért is kértem, hogy mutasd be egy kicsit a múltadat, mert sokat merítettél onnan. Nem voltak konfliktusaid amiatt, hogy te, azt is mondhatnánk, elárultad azokat a disznóságokat, amiket kívülről láttál, amik a rendszerváltás hozadékai voltak?*

▼ Nem kívülről, mert én is benne voltam néhány disznóságban. Nem lehetett glaszékesztyűvel csinálni, ami ott folyt. Sokan most visszakulcsolták, hogy ki ki a könyvben, nemcsak irodalomszeretők vették, hanem pénzügyi emberek is. És keresték, ki ki a könyvben. Csak két embert nevezek néven, az egyik Kunos Péter, őt még Hornék zárták be az Agrobank-ügyben, a másik pedig Suchman Tamás, aki privatizációs miniszter volt akkoriban. Péter nagyon örült neki, mert jót írok. Suchman megharagudott rám, aztán végül kibékültünk, ő korábban diákom volt Pécsen. A többi nem saját nevén szerepelt. Volt egyszer egy fogadás, ahol – most nem mondom a nevét – egy jelentős közéleti személyiségnek volt házassági évfordulója, ott tolongott a magyar üzleti és politikai élet, két-három száz ember. Nézem a névsort, mondom, itt lesz ma este az összes szereplő. Kéri Laci politológussal mentünk, mondom: figyelj, ha valami gond lesz valakivel – nagydarab gyerek –, legalább állj oda közénk. És a következő történt: ültünk ott Lacival, és sorra jönnek hozzám. Figyelj, olvastam, hát ez marha jó, ez nagyon jó. Nem értetem, hogy miért örülnek ezek ennek. Azt mondja Kéri: szerintem azért, mert mindannyiójukat feszíti ez a kimondatlan dolog, és most helyettük kimondtad, nem név szerint, tehát nem vádolod őket bűncselekménnyel. Ez egy ilyen reveláció volt az ő számukra is, nagy megkönnyebbülés, ez így volt, mondhatta a fiának, ha már itt vagyunk, így történtek a dolgok. Engem is meglepett. Most sem értem pontosan ezt. Nemhogy megharagudtak, hanem kimondottan örültek.

■ *A másik hasonló könyved, de egészen másképpen, a Hurok című, a felcíme Pénzmagyar, még inkább mai korban játszódó regény; egy minisztériumi beszélgetéssel indul, és egy dílernek az életével zárul. Kiderül, hogy minden mindennel összefügg, kiderül, hogy különböző áttételeken keresztül hogyan „szolgálja ki” a díler világa a miniszter világát. Ez is egy leplező könyv. Egy mechanizmust,*

egy rendszert leplezel le ebben a könyvben. Beszéljünk erről kicsit!

▼ Ez a *Hurok* egy különös dolog. Előtte a *Rükverc* című regényemből lett színdarab, negyedik éve játsszák a Katona József Színházban Máté Gábor rendezésében; születtek más előadások is. Annyira örültem, hogy egy jól működő színdarab lett, ami tele van párbeszédrel. Mikor nekiálltam, két-három hét alatt megírtam, és utána – van sok színházi ismerősöm – olvasták Alfölditől kezdve sokan, Bálint András, és mind húzogatták-tologatták, hát igen, igen, nem tudom, meg jaj, nem jó, jó ez, de... Megmutattam Koltai Tamásnak. Azóta meghalt, kiváló színikritikus, a legjobb magyar színikritikus volt. Azt mondta Koltai, ez nagyon jó, lehozzuk a *Színház* című folyóiratban, csak várjunk három számot, mert most kapunk állami támogatást, és lehet, ha ezt lehozzuk, akkor nem kapunk többet. Úgy is volt. Vártunk pár hónapot. Megjelent. Különösebb visszhangja nem volt. Akkor azt mondtam, oké, nem kell a színházaknak, teszek a színházakra, nem vagyok én színházi szerző, csinállok ebből egy regényt. Megcsináltam, megjelent. Tulajdonképpen nem rossz kritikákat kapott. Nyár közepén kapok egy levelet – rég kaptam ilyet: kézzel írt, borítékban, nem e-mail, gyönyörű levél – Stuttgartból, a stuttgarti művész színház fődramaturgia küldte, aki magyar, gyerekként vitték ki Magyarországról, tehát olvas magyarul. Ő megvette ezt a könyvet a Könyvhéten, elolvasta, és szeretne darabot csinálni belőle. Mindjárt írtam neki, hogy nem kell semmit sem csinálni, hiszen megvan a darab, adjon egy e-mail-címet. Elküldtem neki a darabot, és meghívták Bagossy Lászlót, aki akkor még szabadúszó volt, hogy rendezze meg az előadást. Lefordították németre. Akkor voltak az én műtétjeim, úgyhogy csak a bemutatóra tudtam elmenni Stuttgartba; nagyon jó előadás volt. A lényeg, hogy ez darab volt, darabból lett a regény.

Ez már az a Magyarország, a mai Magyarország, ahol 40 százalék szegénységben él, ahol lebontották a demokratikus jogintézményeket, ahol az emberek elkezdnek félni, ahol a hatalommal visszaélnék és egymást tapossák. Ennek az egész szerkezete olyan, hogy van egy megalázó és egy megalázott, a következő részben a megalázott lesz a megalázó. És így megyünk lefelé, lefelé, lefelé. Nagyon szomorú, rosszkedvű szöveg, én ezt tudom, de amikor megindult a rendszerváltás, sokkal bizakodóbb voltam, és ami lett ebből, ez szörnyű. Úgy érzem, szörnyű. És ezt rosszkedvemben írtam.

■ *A Rükvercre visszatérve annyit még elmondok, úgy indul, hogy egy – valószínűleg hajléktalan – meztelen embert egy hideg hajnalon fagyva találnak, pontosabban kihűlve egy parkban egy padon. Innentől ismerjük meg a történetet visszafelé – egészen addig, míg ez az ember megszületik. Tehát nem a születésétől kezdődik. Nézttem is, te 1953 augusztusában születettél, ő pedig decemberben.*

▼ Karácsonyra tettem a halálát, meg a születését is.

■ *Valamennyi könyvedben, amit én ismerek, mindenütt bűnözés van, rongy emberek élete, reménytelen emberek élete. Ezek közül a Trüffel Milán nagyon vidám életű ugyan, de ő mégiscsak egy család, egy szélhámós. Mi az, ami vonz téged ezekben?*

▼ Ez most meglep. Biztosan én is az vagyok. De hogy rongy emberek, ezt nem mondanám.

■ *Hát azért a Hurokban vannak.*

▼ *A Hurokban igen. A Rükvercben azért...*

■ *Az nem rongy ember, aki elfogadja azt a megbízást, hogy egy számára ismeretlen embernek először a kisujját törje el, esetleg ha nem engedelmeskedik, akkor utána a karját? Az nem rongy ember? Vagy ki*

a rongy ember? Aki a megbízást adja, vagy aki végrehajtja?

▼ Nagyon fontosnak tartom, hogy ha látunk hajléktalanokat, márpedig Budapest belvárosában sokat látok, az ember azt hiszi, csak ez történhetett vele, biztosan ő tehet erről. Volt egy időszak, amikor a *Vagyonregényhez* interjúztam velük, és most megint mélyinterjúztam velük. A *Fedél nélkül* című lap szerkesztőségébe hoztak nekem több hajléktalant, sokórányi interjút csináltam velük. És kiderült, hogy ezek az emberek nem rongy emberek, sőt.

■ *Én rájuk nem is mondanám.*

▼ Ezek között a figurák között sok érettségizett, szakmát tanult, főiskolát végzett ember volt, akik valamilyen módon kipottyantak abból a világból, amelyben éltek. És ha kipottyantak, elkezdtek inni, ha elkezdtek inni, onnan nagyon nehéz visszajönni. Tehát értékes, izgalmas emberekkel találkoztam ezek között. És én azt akartam ebben bemutatni, hogy meghal valaki, utána a kórbonctanon elmondják, milyen sérülései vannak, és kiderül a könyvből, hogy mikor, hogyan szerezte ezeket, megyünk vissza, és azt látjuk, hogy egy csomó hajléktalannak volt boldog élete, volt vasárnapi ebéde rántott hússal, uborkasalátával, voltak vállalati üdülések. Az én hősöm eljut Rügen szigetére vállalati üdülésen. Normális életük volt, de valahol ez a mai világ kipörgette őket abból a biztonságból. Abszolút akárki figura, nem tartom rongy embernek. Kiderül, hogy az apja börtönviselt, állandóan beviszik, az anyja azért szerencsétlen próbálja nevelni, de...

■ *Nagyon megalázó rész, amikor gyerekként meglátogatják az apját a börtönben.*

▼ Úgy gondolom, egy szerencsétlen áldozat ez a fickó, amilyen Magyarországnak lassan a fele az

lesz; ugye, negyvenezer gyerek éhezik. Kemény dolgok vannak.

■ *Nem akarom az igazamat bizonygatni, de ő nem egyedül megy ennek a szerencsétlen embernek az ujját levágni vagy eltörni, hanem valaki elkíséri, és ez nem a megbízó. Itt csak akarom mondani, hogy van rongy ember.*

▼ *Hogyne, persze, hogy vannak. Csak a főhős egy szerencsétlen áldozat. És hát, ugye, meg is lakol, mert a hajléktalantársai levetkőztetik, kirakják egy padra, hogy fagyjon meg.*

■ *Tulajdonképpen vele az történik, amit szeretne. A legtöbbször kiderül, hogy ő igazából nagyon szeretne meghalni már.*

▼ *Igen, amikor már ilyen körülmények között él. Itt a bűn a szegénységnek vagy elesettségnek a bűne. A Hurokban a bűn inkább ebből a mai magyar világból fakad, a politikusok bűnözéséből, hiszen nyilvánvaló, hogy a legnagyobb pénzeket azért mégiscsak a politika környékén nyúlják le, milliárdokat. Szörnyű, ami történik.*

■ *Akkor most térjünk rá a Trüffel Milánra, aki egy nagyon kedves, mondhatnám krúdys figura, és ez nem csak azért jut eszébe az embernek, mert a Tabán az ő gyerekkori világa, ahonnan majd elindul. Ez egy kedves szélhámos, ha azt mondom, hogy gazember, akkor biztosan kiigazítasz, de azért gazemberség is van benne. És egy világutazó, aki bejárja egész Európát, sőt Észak-Amerikát, Dél-Amerikát, és mindenütt csalásból és azokból az ötletekből él, amelyek aztán csaláshoz vezetnek. Folyamatosan izgalmas dolgokat hajt végre, ám végül is mindig abból él, hogy másokat becsap, rávesz. De van egy másik számomra fontos eleme a könyvnek, szeretném, ha erről is beszélnél, hogy tulajdonképpen mindent csinál, újságíró is többek között egy időben, és ott is eljut egészen a szélhámostság határáig. Ott jön rá egy igazi nagy trükkre, amit később meg is*

csinál. A lényeg az, hogy úgy van ő beállítva, nem tudom, jól látom-e, mintha az első igazi bulvárújságíró lenne. A múlt század elején vagyunk, a századelő időszakában, amikor szenzációt csinál valamiből.

▼ *Nem az első, hanem az első bulvárújságíró-generáció tagja.*

■ *Biztosan kellett lennie egy alaknak, akiből te kiindultál, akit te megtaláltál.*

▼ *Itt két szál van. Az egyik a történelmi, a másik az, hogy miért nyúlok én ehhez, vagy mit kezdek én. Ugye, megírtam a *Vagyonregényt*, utána a *Makk ász*t, ahol egy kamaszfiú először találkozik a felnőtt világgal. '61-ben vagyunk Magyarországon. Nyomják a Kádár-kort, nyomják az úttörőséget, a nagypapa, aki harmadrendű ferences szerzetes, nyomja a katolicizmust, az apa a technokrata. Nagyon hrabali, esendő kis figurák, hülyék, de szerethetők. Sok ostobaságot csinálnak, de szeretjük, ahogy ezt csinálják. Ez a hrabali világ lényege. Ettől különbözik a *Hurok*, ott is kisemberek vannak, de ezeket nem lehet szeretni. Ma már demokrácia van, lehetne választani, lehetne másképpen, lehetne szembenemenni dolgokkal.*

■ *A Trüffel Milánnak drukkolsz, mint ahogy a viszkisnek drukkoltak az emberek.*

▼ *A *Vagyonregényben* megírtam azt, amit én láttam és tapasztaltam. Azt mondtam, keresek egy világot a *Makk ászban*, amit ismerek: ez Kaposvár, hatvanas évek. Utána azt mondtam, és itt jön a *Trüffel*, hogy na, most menjünk el egy olyan világba, ahol nem éltem, amit nem ismerek, építünk föl valamit. Ez egy tudatos választás volt, hogy a saját életem eseményei után egy olyan helyszínt választottam a második könyvben, ahol már semmit nem ismerek, viszont engem a hedonizmus mindig izgatott. Tudjuk, mi a kifeje-*

zés, élvezetek hajhászása, mondjuk, nem durván. És azt mondtam, legyen egy hedonista főhősöm. Romain Rolland-nak van egy isteni könyve, sajnos kevesen ismerik, a *Colas Breugnon*. Gyönyörű. Egy 16. századi műbútorasztalos élete. Szereti az életet, a természetet, az italokat, az ételeket, a munkáját, az antik figurákat, ahogy az intarziába beleteszi. Én imádtam Colas Breugnon-t, így hívják a főhőst, és akartam egy Colas Breugnon-i figurát csinálni. Gondolkodtam, melyik az a kor, amikor Magyarországon valaki hedonista módon élhet. És addig keresgéltem, amíg azt mondtam, ez a századforduló Budapestje, ahol a legtöbb mulató, vendéglő, bár, érzéki élvezet, fantasztikus éttermek voltak. Végignézttem egy csomó étlapot, sokat kutattam. Hihetetlen, sehol nincs a gasztronómia ahhoz képest, ami akkor volt, a kilencszázas évek elején. Tehát egy gyönyörű világot találtam, és megtaláltam a Tabánt. Azoknak mondom, akik nem tudják, pontosan hol van a Tabán: a vár mögött, Budán, ahol van egy domb, egy ilyen kutyafuttatószerű. Gyönyörű helyen van, mert a vár az egyik szomszéd, ott leszalad a Dunáig a drága Tabán, kis zegzugos utcák, ott voltak a présházak, olyan volt, mint a Grinzing Bécsben, bort mértek, rácürmöst mértek, mert rácok és svábok lakták, s mint Heiligenben, Ausztriában, lehet kapni helyi kolbászt, szalonnát. Imádtak ide átjönni a pesti urak, a Tabánban egyet mulatni. Szólt a sramli, vagy szerb zene, vagy német zene. Jó kaják voltak. Nagyon kedves hely. Kitaláltam, hogy legyen egy figura, aki a Tabánban születik, s ha tabáni, legyen az apja sváb, ezért lett Trüffel, ami németül szarvasgombát jelent. A szarvasgomba pedig nem más, mint az ínnyel élvezhető élvezeteknek az egyik csúcsa. Én magam is kóstolgattam. Volt egy ember, aki szedte nekem a Börzsönyben kutyával. Tehát szarvasgomba, trüffel. És Milán a keresztnéve, mert az anyja szerb családból származik. És szép lassan alakultak ezek. De ahhoz, hogy erről a korról hitelesen írhassek, hat évig olvastam,

írtam, olvastam, írtam. Ehhez a Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteményét használtam, illetve van egy Saly Noémi nevű tündéresszony, aki Szegeden a bölcsészkaron tanított franciát, most a vendéglátóipari múzeum egyik főmunkatársa, gyönyörű könyvei vannak a régi budapesti kávéházakról. Mindent tud Budapestről, illetve van egy könyvtára, a dédapja volt Saly tábornok, Budapest rendőrfőkapitánya a millennium évében. A másik dédapja a Széchenyi fürdőt építette. Híres műépítész volt. Mondom, Noémi, 1911-ben vagyunk, titkos játékbarlang. És akkor levesz két könyvet a könyvespolcáról. Nagyon jó könyvek voltak ezek. Feleségem jött haza. Azt mondja: „Na, mi haszontalant olvastál ma?” És akkor mondtam, hogy ma, mit tudom én, az ügető '920-as évekbeli helyzetéről valamit. Nagyon jó időszak volt ez, hat évig írni. Egyébként Budapest akkor nagyon jó volt szélhámósokban. Strassnoff Ignác, Jellinek Morton, Horváth Menyhért.

■ *Azért ma sem állunk rosszul.*

▼ Nem, a maiak nem. A maiak gengszterek. Tök más. Ezek a fickók mind jómódú polgárcsaládban nőttek föl. Horváth Menyhért szüleié volt az egész Horváth-kert. Tanult emberek voltak, beszéltek három-négy nyelvet, de valami miatt, egy kártyaadósság, egy kis mondén élet, kicsúsztak, a család kitagadta őket, és ezek a művelt, nyelveket beszélő figurák svihákok voltak, akik mindig nagyon gazdagokat szedtek le. Itthon felültek a Budapest–Bécs vagy a Budapest–Berlin gyorsvonatra, vagy még inkább a Berlin–Párizs expresszre, és ott meghívtak kártyázni néhány német ezredest. Először hagyták, hogy nyerjenek, aztán később lekopasztották őket rendesen, ahogy kell. Volt humoruk, volt egyfajta betyárbecsület. Én ezekről elég sokat olvastam, tényleg világhírű volt ez a magyar szélhámostársaság, de ezek nem tettek tönkre úgy embereket, hogy földönfutók lettek. Ne hasonlítsuk a mai magyar

világhoz, ahol ha kell, akkor ölnek. Ezek szeretnivaló svihákok, én főleg Strassnoff Ignácról mintáztam a figurát, igaz, a többiekből is vettem be motívumokat.

■ *Népszerű lehetett, amilyen a viszkis rabló volt az egyszerű emberek körében, drukoltak, hogy minél tovább szökjön.*

▼ És ezen belül bemutatni a korabeli budapesti éttermeket, öltözködést, bordélyokat, a büfédákat.

■ *Ha már a bordélyoknál és a szerelmi életnél tartunk, szintén óriási különbség van. Mindegyik könyvedben vannak erős erotikus szálak. Egyedül a Trüffel Milánban ezek mindig nagyon-nagyon szépek. Az ő kapcsolatai a nőkkel mindig nagyon szépek és finomak, elegánsak. Trüffel, a szélhámos a szerelmeiben is nagyon elegánsan tud viselkedni. Pedig az elsőben nagyot csalódik, és tulajdonképpen ez el is indítja a bűn útján, hogy úgy mondjam.*

▼ Igen. Egy nő miatt történik minden. Egy nő, egy fiatal lány, akivel az első lopást elköveti. Aztán, ugye, újságíró is lesz, amint már említettem, és történik egy banki tolvajlás, egy bankban dolgozó ember nagyon sok pénzt lop el a saját bankjától, és megszökik az országból, és akkor, ugye, a sajtó nem nagyon sokat foglalkozik ezzel, de Trüffel főnöke megbízza őt, hogy nyomozzon ebben az ügyben már mint újságíró. És elindul ennek a banki tolvajnak a nyomában, és az ösztöneire hagyatkozva követi Fiumén keresztül. Hova is? Korzikára, igen. És mindig az ösztöneire hallgat, és arra kíváncsi, hogy én az ő helyében hogyan cselekednék. És akkor úgy cselekszik. Így mindenféle információs nyom nélkül utoléri ezt a tolvajt, és el is kapja a hajón, ugye.

■ *A hatévnyi munkában a regény nyelve is benne van, abban, amiket hozzáolvastál.*

▼ Krúdyt például nem mertem olvasni, féltém, nehogy nagyon belemenjen a fülembe Krúdy nyelve. Rengeteg újságot olvastam, ugye, Kosztolányi, Ady és még sorolhatnánk, ki mindenki írt újságot... nagyon magas zsurnaliszta nyelv volt. Nyilván nem irodalom, de a napilapok nyelve is egy ilyen emelt nyelv, tele argóval, mindenféle furcsa kiszólásokkal, és nagyon sok ilyent olvasva a fülembe ment. Tehát ez a könyv egy kicsit ezen a korabeli zsurnaliszta nyelven szól. Ott járok a történetben, ahol az első ostoba kis bűncselekmény miatt, a barátnője miatt kerül Milán börtönbe. Fél évre bezárják, és menne vissza a keresztapjához, aki nevelte őt, a jómódú tabáni vendéglős. Egyébként csak úgy zárójelben, volt egy Burgzsandár nevű vendéglő a Tabánban, a burgzsandár a várórség tagja, és ez a fickó a várórség tagja volt. Megnyitja a vendéglőjét. Látja, hogy a várban, ha itt van Ferenc József, akkor hatalmas kaja van, egyébként is a várban a hivatalnokok nagy ebédet csináltak, és azt mondta, ő a maradékot megveszi, lehozza neki két ember, és a Burgzsandárban egy ezüst koronáért svédasztal, ki mit akar, abból eszik, a császár mai ebédjét. És ez működött sokáig. Olvastam erről a figuráról. És annyira tetszett, hogy megtettem Trüffel gyámjának és keresztapjának. Kabon Józsefnek hívták a valóságban. Bíztam benne, hogy nincsenek utódjai Kabonnak, nehogy bepepreljenek, hogy mit csinálók az ősükből.

■ *Mindhárom könyvedet olvastam, a Trüffelt, a Rükvercet és a Hurokot, és mind a három letehetetlen. A Rükvercet egy nap alatt olvastam ki, reggeltől estig. 170 oldal, egyszerűen képtelen voltam mást csinálni, mondjuk, a tűzre raktam, hogy ne fagyjak meg. A Trüffelnek pedig egyszerűen a figurája ragadott meg, tündéri ember ez a Trüffel, és közben egy szélhámos. Egy svihák, ahogy te mondtad, talán az pontosabb.*

▼ Hochstapler, mondja a német, nagyon jó szó a szélhámosra. Thomas Mann az Egy szélhámos

vallomásaiban Hochstaplernek nevezi Felix Krullt. Mann-nak ez egy gyönyörű szép könyve. Ott is egy ilyen szeretnivaló, helyes szélhámos van. Kevés kedves könyve van Thomas Mann-nak, de ez az.

■ *Szeretném, ha még valamiről beszélne a Trüffel kapcsán. Van benne egy pillanat, amikor mintha egy korszakváltás következne. Ugyanabba az étterembe jár, mint korábban Kosztolányi, és később, ha jól emlékszem a sorrendre, Szabó Dezső. A Philadelphia kávéházba. És amíg Kosztolányi jár oda, addig az egy úri, elegáns, hangulatos hely. Amint Szabó Dezső megjelenik, gőgös, arrogáns, zsémbes magatartásával, ez az egész olyan, mintha egy másik országba kerülnénk. Volt ezzel valamilyen szándékod, vagy ez csak úgy jött?*

▼ Igen, volt. Én úgy gondolom, ez az egész kedves hochstaplerség, amit csinált, ez a Monarchia széteséséig tart. Az első világháború egy olyan sokk Európa számára, hogy attól fogva nem működnek ezek a kedves huncutságok, nem működnek ezek a kávéházak úgy, egyre inkább a Szabó Dezső-féle kiszorító, arrogáns figurák világa jön. Ugye, megtörténik a Horthy-féle fehérterror, más világ jön Magyarországon. Csehszlovákiában nem. Csehszlovákiában egy vidám polgári demokráciát építenek ahhoz képest, ami Magyarországon történik. Szerintem ott van egy nagy leszakadás Európától, az első világháború utáni időszakban, és egyre romlik az a világ. És mondja az én hősöm, mikor Ferenc Ferdinándot lelövik, és hallja a kávéházban, hogy mi van, azt mondja, csókolom, itt háború lesz, és elmegy, Dél-Amerikába emigrál, majd '33-ban hallja, hogy bontják a Tabánt. Valóban lebontották, okkal, mert Buda egyik legértékesebb része, a Rózsadomb, a Svábhegy, a vár és a Duna között, és ugye, ott van gyógyvíz, ott van a Rác fürdő most is. Abból a vízből akartak szállókat csinálni, illetve kaszinókat, kaszinó- és fürdővárost. Alkalmas rá a

hely, de aztán jött a második világháború, utána jött a kommunizmus, tehát soha nem valósult meg, de nem volt az rossz ötlet, hogy a kis düledező házakat lebontva csinálunk itt egy fantasztikus kaszinó- és mulatóvárost. Nem valósult meg. És Milán hazajön '33-ban a bontásra, és azt látja, hogy ez teljesen más világ. Az a régi, archaikus kedvesség, ami még a Monarchia idején megvolt Pesten és Budán, már nincs meg. Itt már nem lehet úgy szélhámoskodni, itt már nem babra megy a játék, mások, kegyetlenebbek, keményebbek a viszonyok. Igen. Szabó Dezső oda járt, ez tény, nem én találtam ki, és elkezd üvöltözni a híres kávémeisterrel, hogy micsoda szart ad nekem, zaccot ad, vigye a fenébe! És akkor jön a kávémeister, elnézést kér tőle, és azt mondja, adja inkább ide, mester, a lakáskulcsot, és Dezső, a pincér, fölmegy, és rendet rak a házban.

■ *Nem tudom, kiderült-e, de egy emlékiratot olvastunk, a Trüffel emlékirat, amit aztán letétbe helyez. De egy dolgot ő nem tud, amit olvasni fogunk, és az is izgalmas: őt megfigyelik. Követik, megfigyelik, jelentések készülnek róla.*

▼ Ezzel narrációs szándékom is volt. Megérkezik egy spanyolnak, dél-amerikainak maszkírozott figura a Philadelphia kávéházba, írogat, kiadja magát dél-amerikainak, mintha nem tudna magyarul, elkezdi a visszaemlékezéseit írni, egyik szöveg a visszaemlékezések, a másik, amit ő lát '33 Budapestjén. Tele van besúgókkal az a világ is, és ráállítanak egy pincért. A pincér jelentéseket ad róla, majd a kéziratát megszerezve ez a rendőrségi akták közé kerül, az ő iratai. A pincér azért kellett, mert nagyon nehéz, amikor valaki egyes szám első személyű könyvet ír, amikor magáról beszél, akkor ki-kiszól az olvasóhoz.

■ *Tehát tudja, hogy ezt majd egyszer valaki látni fogja.*

▼ Tudja, de kívülről nem látjuk őt. Valóban olyan elegáns az a spanyol ruha, ami rajta van? Azt mondja, hogy igen. De mi van, hogyha hazudik? És akkor jön a pincér, és mondja, hogy kopott, szar maskara, látjuk, hogy ne higgyünk azért neki mindent. Azért jó egy olyat beállítani az egyes szám első személybe, hogy kívülről mond róla valaki valamit. Ezért kellett nekem ez a pincér. Hogy kívülről is megmutassa. Ezek után már nem hiszünk neki annyira, mert nyilván magáról is hazudik, ha itt kiderül. Mert elkezdesz hinni egy ilyen figurának, ahogy mesél. Kell valaki, aki azt mondja kívülről: á, dehogyis!

■ *A borokról miért tudsz te ilyen sokat? Mindegyik könyvedben. A Trüffelben van a kadarkáról egy nagyon jó mondatod. Azt kiírtam magamnak. „A kadarka nem túri a büszke embert.” Miért?*

▼ Azért, mert nagyon mélyen terem. Tehát fut a földön, és le kell hajolni hozzá. Az a helyzet, hogy én rátaláltam a ménesi kadarkára. Kerestem azt, hogy egy hedonista számára mik azok az ételek, és mik azok az italok. És volt egy nagy borélményem. Egy igazi, mint a nagy borkóstolás. Ezt Tarján Tamás berakta egy könyvbe. Gyönyörű könyv. *A nagy kadarkakönyv*. Abban azt mondja, hogy a magyar irodalom kadarkagyöngyszeme vagy borgyöngyszeme ez, úgyhogy megjelent külön is ez a kadarkafejezet. A régi Magyarországon fantasztikus borvidékek voltak, például ez a ménes-aradi. Azt nem tudja senki, hogy a Ménesi utcát miért hívják Ménesi útnak Budapesten. És nem tudják, hogy azért, mert ott volt a borkutató, és van Villányi út, van Szőlő út, van Bor út. A Ménesi út nem egy ménesről szól, hanem erről az Arad megyei Ménesről. Aki ma elmegy megkóstolni Balla Gézának ezeket a borait... hát az hihetetlen, micsoda borok vannak! Úgy gondoltam, hogy egy ilyen hedonistának kell ismernie a borokat. Három mondatban elmondom gyorsan, nem

vacakolok. A taxissztrájk idején kollégámnak olyan autója volt, amit Magyarországon nem tudtak szervizelni még, és nem tudtuk, hogy taxissztrájk lesz. Kimentünk Bécsbe. A szervizben délben elkészült a kocsi, és Ruszton keresztül jöttünk vissza. Ismeri valaki Ruszt nevét? Ez a legkisebb magyar királyi város volt Burgenlandban. Magyar nem sok lakik már, de gyönyörű kis telep gólyákkal, szóval gyönyörű kisváros. Nagyon jó bora van, a Fertő-tóhoz közel. Mondom, hogy bort innánk. Akkor azt mondják, ha magyarok vagyunk, akkor menjünk Herr Vencelhez, beszél magyarul, és nagyon jó. Elmentünk Herr Vencelhez, és mondja: maguk még nem ittak bort. Hogyhogy nem ittunk bort? Mondom neki, hogy az egri mittudomén, bika-vér, meg a szekszárdi, sok van. „Az nem bohr, kéhrem. Maguk nem ittak bohrt. Azok pancsok. Most adok maguknak bohrt.” Hozott egy bort, és magyarázni kezdte, hogy ez egy olyan hordóban van, amit belül kiegészíttek; a barik szót még nem ismerték, tehát körülírta a barikot. Megkóstoltam azt a bort, egy kékfrankos volt, akkor éreztem, hogy valami megváltozott bennem. Komolyan mondom, annyira bennem van az, hogy ennek semmi köze nincs ahhoz, amiket eddig ittam. Ez valóban valami egészen különös minőség. Elég sokba került ez a korty, hisz attól fogva keresem. Éreztem, itt valami egészen más minőség van, és kiderült, hogy ezt a minőséget nagyon sok munkával éri el. Egy tőke terem, mit tudom én, négy kiló szőlőt, és azt mondja ilyenkor a nagygazda, hogy tessék szíves lenni két fürtöt meghagyni, és az egész tőke arra a két fürtre dolgozik. És akkor lehet 22 cukorfoka, meg lehet olyan beltartalma. Korábban Magyarországon az volt, hogy minél többet teremjen, jó sok legyen, majd belerakunk cukrot, fölnyomjuk a cukorfokot, aztán lesz belőle bor. '91-től elkezdtem végigjárni a magyar borászatokat, megismertem Taklert, Bockot, fantasztikusan tudnak az emberek beszélni. Imádtam, ahogy elmondták ezeket. Attól fogva egy baráti körrel

bejártuk a magyar borvidékeket, azóta is gyűjtöm a borokat. A legjobb játék, amíg nem futott föl valaki, olcsón nagy bort találni, s majd kiderül, két év múlva ő lesz az év borásza, és tízszeresére megy az ár. Ez nagyon jó játék. Megveszem 800 forintért, azt mondja, annyiért adja azt a palackot, veszek belőle húsz palackot, aztán kiderül, két év múlva 3200 forintért viszik. Balla is nagyon drága lett most már. Szóval nekem volt egy ilyen élményem, és ezt adtam Trüffelnek. Az alkoholizmusától is el tud állni, mert aki nagy borokat iszik, az nem lesz alkoholistá. Aki megérzi ezeket az ízeket, zamatokat, az másképpen viszonyul. Tehát alkoholizmus ellen, kigyógyításnak, főleg fiataloknak jó bort kell kínálni. Valószínűleg van egy ínyem is erre, ki vagyok erre hegyezve, mert szegény apámnak soha nem tudtam ezt átadni. Megkérdezte, mennyibe kerül. Ennyiért nem iszik ilyet. Ő otthon az otellóból, izabellából a lugasból csinálta az iszonyatos borait. És nem értette, hogy azok miért iszonyatosak.

■ *Amikor a Rükvercet írtad, – most megint kalandozunk egy kicsit másfelé – akkor, úgy tudom, beköltöztél egy hajléktalanotthonba.*

▼ Nem, azért ennyire nem. Elmentem nappali szállókra, nappali melegedőkbe, szállókba, és ott beszélgettem egyrészt a vezetőkkel, másrészt interjúztam. Nem költöztem be, de sokat beszélgettem velük.

■ *A nyelvet is ott szedted föl?*

▼ Főleg a nyelv miatt mentem.

■ *Van egy csomó szleng. Mondj egy ilyet.*

▼ Szóbelizés. A szóbelizés kéregetés az utcán.

■ *Kérdezek egy másikat. Mit jelent az, hogy üvegezés?*

▼ Azt jelentette: bemásztunk a nagy kukákba, és átfektettük egy bottal a kukát, addig fejtették, míg az üveget meg nem találták, hogy kivegyék.

■ *Nagy utazó vagy. Rengeteget utazol. Ilyenkor mit csinálsz, viszed magaddal a laptopodat, és dolgozol is, vagy akkor átadod magad az utazásnak?*

▼ Nem. Csak utazom. Van egy gyerekkori barátom, gimnáziumi osztálytársam, aki híres matematikus lett, Tokióban él, Frankl Péternek hívják, 14 nyelvet beszél, zseniális matematikus, és vele utazunk. Kimegyek hozzá Tokióba, és onnan valahova megyünk. Ázsiában mindenhol voltunk már. Akkor ő zsonglörködik, én is tudok, tehát hat labdával tudunk ketten is. Úgy tudunk bemenni nyomortanyákra, az egyszerű világba, hogy zsonglörként megyünk.

■ *Van hat labdátok?*

▼ Péter egyedül tud nyolc labdával. Ő zsonglőr. 23 évesen az akadémia intézetében volt mint kandidátus, de letette a zsonglőrvizsgát, és az Astoriában labdazsonglörként lépett fel. El akarták tiltani ettől. Milyen dolog ez? Közös halmaz nem sok van az Akadémiára járók és az Astoria bár közönsége között. Tehát ilyen gond volt vele. Szóval vele járjuk a világot. Megrendítő élmény volt a világ egyik legnagyobb nyomortelepe a Fülöp-szigetek fővárosában, Manilában, a Smokey Mountain, Füstölgő Hegyek. Vagy 500 méter magas szeméthalmaz, ahová hordják a tízmillió város szemetét, ott vannak különböző bugyrok, ahol először a gumikat kiszedik, ilyen udvarokba különítik el, a szemétből élnek az emberek, ott laknak. Följutottunk egészen a tetejére, ahol már füst van az öngyulladás miatt. Szörnyű, szörnyű viszonyok. Japán szociális munkások vittek oda bennünket, ott műsor volt, labdazsonglőr-műsorok. Tehát nem szokványos turistautak ezek. Ez a barátom 14 nyelvet beszél, másképpen működik az agya. Péccett járt nálam

is, bementünk a könyvtárba, ott volt egy antikvárius, nála egy csomó norvég könyv. Hazatelepült valaki Pécsre Norvégiából, és hazahozta. És neki eladták. Vett néhány norvég regényt, egy norvég nyelvkönyvet és egy norvég szótárt. Először elolvasta a nyelvkönyvet, hogy nézze a nyelv struktúráját. Utána megtanulta a fele szótárt, s hozzákezdett regényt olvasni.

■ *Meséld már el, légy szíves, azt a történetet, amikor taxiba ültetek, és egy koreai vett föl.*

▼ New Yorkban voltunk kinn a Bell Institute-ben, ez is nagyon érdekes hely, három Nobel-díjas dolgozik ott, a tranzisztort ott találták föl. Ülünk egy taxiban. Majdnem minden taxis koreai volt akkor, és Péter akkor már elég jól megtanult koreaiul. Mint mondtam, Japánban él, és előadó tanár az egyetemen. Ülünk hátul ketten, és akkor elkezd koreaiul beszélni a taxisofőrrel. Nézte a sofőr, hogy ki ez. Láta, fehér ember. Kérdezte, ki maga. A barátom azt felelte: hát én egy magyar zsidó vagyok, aki francia állampolgár, és Japánban él. Többet nem kérdezett a pasi.

■ *Hogy van az, hogy te nagy Ázsia-szerelmes vagy, de a könyveidben én nyomát nem látom ennek?*

▼ Egy magyar író írjon Magyarországról. De most benn vagyok egy regényben, a felénél tartok, egy rendszerváltó regény lesz, megint rendszerváltás. De már én is belefáradtam a rosszkedvűségembe, és iróniával, maró gúnnyal akarom megírni, hogy hogy jutottunk el a nyolcvanas évektől idáig. Ebben van egy komoly laoszi szál. Egyébként Laosz az egyik kedvenc országom, a Luangprabang nevű város hihetetlen. És Luangprabangban van egy szál, de nem árulom el, hogy mi. Minden fejezet közben van egy luangprabangi szál, aztán összeérnek a dolgok. Most először teszek be egy ilyen világot, ami nagyon más, mint nálunk.

■ *Pista drága, azzal kezdtük, hogy 47 évesen kezdél írni. Könnyű volt vagy nehéz a „beilleszkedés”? Idézőjelbe teszem a beilleszkedést, mert nem biztos, hogy be kell illeszkedni az irodalomba, az irodalom világába. Egyáltalán hogyan fogadtak téged? Annak ellenére, hogy voltak kiváló író barátaid.*

▼ Nem a 47 év volt a baj, hanem az, ahonnan jövök; az volt a baj inkább. Ez a világ, ahol nehéz megélni irodalomból, nagyon nehéz, és voltak az elején ilyenek, hogy ott vagyunk egy étteremben, s akkor most fizessenek? Nekem van pénzem, de ha fizetek, úgy néz ki, hogy be akarom magamat vásárolni.

■ *Mármint a többieknek.*

▼ Igen. Nagyon nehéz dolgok voltak. Aztán eljutottam elég gyorsan odáig, hogy ez nem került szóba. De azért voltak mindenféle vádak, hogy egy kiadónál biztosan azért jelenek meg, mert mittudomén, fizettem érte. Ezek nagyon kínos dolgok. Vagy ott vagyunk a JAK-táborban, az egyik író odaáll elé, nem is ismertem, s azt mondja: „Maga tényleg olyan gazdag, ahogy mondják?” Mit lehet erre mondani? Nincs szó gazdagságról, normális polgári létről van szó, amit megengedhetek magamnak.

■ *És megengedheted magadnak, hogy írsz. És nem kell megrendeléseket teljesítened.*

▼ Ami nyilván sokakat irritál. Idővel ezek, úgy látom, már elmúltak. De eleinte bizony nehéz volt. Mit akar itt ez az izé fickó?

■ *Most már nincsen ezzel semmi probléma. Úgy látom, benne vagy a sűrűjében. Köszönöm szépen még egyszer.*

(Elhangzott 2015. november 6-án, Nagyváradon. A hanganyag átírása Tóth Hajnal munkája. Szerkesztette: Szűcs László)